

Karelia-ammattikorkeakoulu
Terveystenhoitaja (AMK)

Varhainen puuttuminen tyttöjen ympärileikkaukseen neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa

Elina Pippola & Anni Pääkkönen

Kehittämistyö, Lokakuu 2023

www.karelia.fi

KEHITTÄMISTYÖ
Lokakuu 2023
Terveystenhoitaja (AMK)

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600

Tekijät

Elina Pippola, Anni Pääkkönen

Nimeke

Varhainen puuttuminen tyttöjen ympärileikkaukseen neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa

Toimeksiantaja

Siun sote

Tiivistelmä

Ympärileikkauksesta ei ole terveydellisiä hyötyjä. Se voi aiheuttaa vakavia verenvuotoja, virtsaamisongelmia, infektoita sekä synnytyskomplikaatioita. Se lisää myös vastasyntyneiden kuoleman riskiä. Naisen ympärileikkauksesta käytetään useita termejä. Niitä ovat female genital mutilation (FGM), female genital cutting (FCG), female genital mutilation/cutting (FCM/C) sekä silpominen. Käytämme kehittämistyössä termejä ympärileikkaus ja FGM.

Kehittämistyön tavoite on helpottaa varhaista puuttumista tyttöjen ympärileikkaukseen neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Kehittämistyön tehtävänä on pitää koulutustilaisuus Siun soten terveydenhoitajille. Esitys on suunnattu erityisesti maahanmuuttajien kanssa työskenteleville. Kehittämistyö antaa ohjeita ja tukea, kuinka edetä, jos huoli herää. Toimeksiantajamme toimii Siun sote.

Kehittämistyötä voi hyödyntää neuvolan ja kouluterveydenhuollon tehtävissä. Työ on hyödynnettävissä myös muissa työtehtävissä, missä kohtaa eri ympärileikkauskulttuurin taustasta tulevia asiakkaita. Jatkokehittämiseksi ehdotamme työtä, mikä keskittyy puheeksi ottoon, kun ympärileikkaus on jo tapahtunut tai ennaltaehkäisyyn kansainvälisellä tasolla.

Kieli
suomi

Sivuja	27
Liitteet	1
Liitesivumäärä	6

Asiasanat

sukupuolielinten silpominen, varhainen puuttuminen, puheeksi otto

THESIS
Lokakuu 2023
Degree Programme in Public health nursing

Tikkarinne 9
FI-80200 JOENSUU
FINLAND
Tel +358 13 260 600

Authors

Elina Pippola, Anni Pääkkönen

Title

Early Intervention in Female Genital Mutilation in Maternity and Child Health Clinics and School Health Services

Commissioned by

Siun sote

Abstract

Circumcision has no health benefits. It can cause severe bleeding, urinary problems, infections, as well as birth complications. It also increases the risk of new-born death. Several terms are used for female circumcision. They include female genital mutilation (FGM), female genital cutting (FCG), female genital mutilation/cutting (FCM/C), and mutilation. In this development assignment, the terms circumcision and FGM are used.

The aim of the development assignment, commissioned by Siun sote, was to facilitate early intervention in female circumcision in maternity and child health clinics and school health services. The objective of the development assignment was to organise a training session for Siun sote public health nurses. The presentation was aimed specifically at those working with immigrants. The development assignment provides guidance and support on how to proceed if a concern arises. Our client is Siun sote.

The development assignment can be utilised in the work of maternity and child health clinics and school health services. The work can also be utilized in other work settings, where clients from different circumcision cultures meet. As a further development idea, we propose work that focuses on bringing up the topic, when circumcision has already occurred or on its prevention at the international level.

Language

Finnish

Pages

27

Appendices

1

Keywords

genital mutilation, early intervention, bringing up a topic

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Naisten ympärileikkaus	5
2.1	Ympärileikkauksen muodot ja termit	5
2.2	Ympärileikkauksen yleisyys ja esiintyvyys	7
2.3	Ympärileikkauksen syyt	8
2.4	Ympärileikkauksen toteutus käytännössä	9
2.5	Ympärileikkauksen haitat ja seuraukset.....	10
2.6	Ympärileikkauksen avaus- ja korjausleikkaus.....	11
3	Varhainen puuttuminen	12
3.1	Lainsäädäntö ja toiminta Suomessa ympärileikkausta vastaan	13
3.2	Ympärileikkauksen uhan tai jo tehdyn epäily	14
3.3	Ympärileikkauksen puheeksi otto	16
4	Kehittämistyön tavoite ja tehtävä	18
5	Kehittämistyön toteutus.....	19
5.1	Toiminnallinen kehittämistyö.....	19
5.2	Toimeksiantaja ja kohderyhmä	20
5.3	Tuotoksen suunnittelu ja toteutus	20
5.4	Tuotos.....	21
5.5	Tuotoksen arviointi.....	22
6	Pohdinta.....	22
6.1	Tuotoksen tarkastelu	22
6.2	Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys	23
6.3	Kehittämistyön prosessin tarkastelu ja ammatillinen kasvu	24
6.4	Hyödynnettävyys ja jatkokehitysmahdollisuudet	25

Liitteet

- Liite 1   PowerPoint -esitys
- Liite 2   Google Forms -palautekysely

1 Johdanto

Ympärileikkauksesta ei ole terveydellisiä hyötyjä. Se voi aiheuttaa vakavia verenvuotoja, virtsaamisongelmia, infektoita sekä synnytyskomplikaatioita. Se lisää myös vastasyntyneiden kuoleman riskiä. (World Health Organization 2023.) Naisen ympärileikkauksesta käytetään useita termejä. Niitä ovat female genital mutilation (FGM), female genital cutting (FCG), female genital mutilation/cutting (FCM/C) sekä silpominen. Käytämme kehittämistyössä termejä ympärileikkaus ja FGM.

Aihe on ajankohtainen Suomessa kansainvälisen muuttoliikkeen vuoksi. Kehittämistyömme keskittyy siihen, kuinka ottaa ympärileikkaus ensi kertaa puheeksi terveydenhuollossa ja mitä asioita puheeksi otossa tulee huomioida. Työ on tehty ympärileikkauksia ennaltaehkäisevästä näkökulmasta.

Kehittämistyön tavoite on helpottaa varhaista puuttumista tyttöjen ympärileikkaukseen neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Kehittämistyön tehtävänä on pitää koulutustilaisuus Siun soten terveydenhoitajille. Esitys on suunnattu erityisesti maahanmuuttajien kanssa työskenteleville. Kehittämistyö antaa ohjeita ja tukea, kuinka edetä, jos huoli herää. Toimeksiantajamme toimii Siun sote.

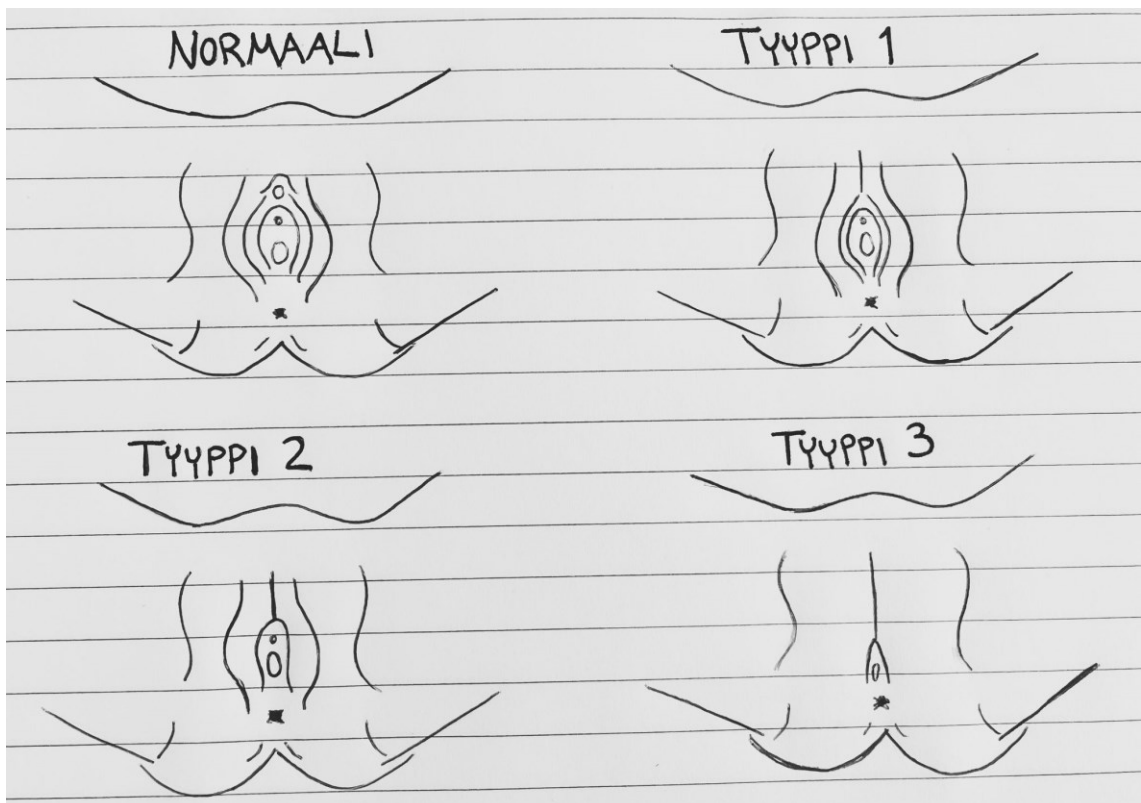
2 Naisten ympärileikkaus

2.1 Ympärileikkauksen muodot ja termit

Naisen ympärileikkaus eli FGM tarkoittaa naisen ulkoisten sukupuolielinten osittaista tai täydellistä poistamista tai muuta sukuelinten vahingoittamista ei-lääketieteellisistä syistä. FGM tulee sanoista female genital mutilation.

Ympärileikkauksesta ei ole naiselle terveyshyötyjä. (World Health Organization 2023.)

WHO:n mukaan ympärileikkauksen muotoja on neljä. Tyypin 1 (Kuva 1) ympärileikkaus sisältää klitoriksen osittaisen tai täydellisen poiston. Myös klitoriksen huppu poistetaan. Tyypin 2 (Kuva 1) ympärileikkaus sisältää klitoriksen osittaisen tai täydellisen poiston sekä pienten häpyhuulien poiston. Joissain tapauksissa poistetaan myös isot häpyhuulet. Tyypin 3 (Kuva 1) on äärimmäinen ympärileikkauksen muoto. Siinä poistetaan klitoris sekä pienet että isot häpyhuulet. Sukuelimet ommellaan yhteen siten, että vain virtsa ja kuukautisvuoto mahtuvat poistumaan. Tyypistä 4 puhutaan silloin kun, naisen sukupuolielimiä vahingoitetaan muulla tavalla, kuten polttamalla, lävistämällä, viiltelemällä ja pistämällä. (World Health Organization 2023.)

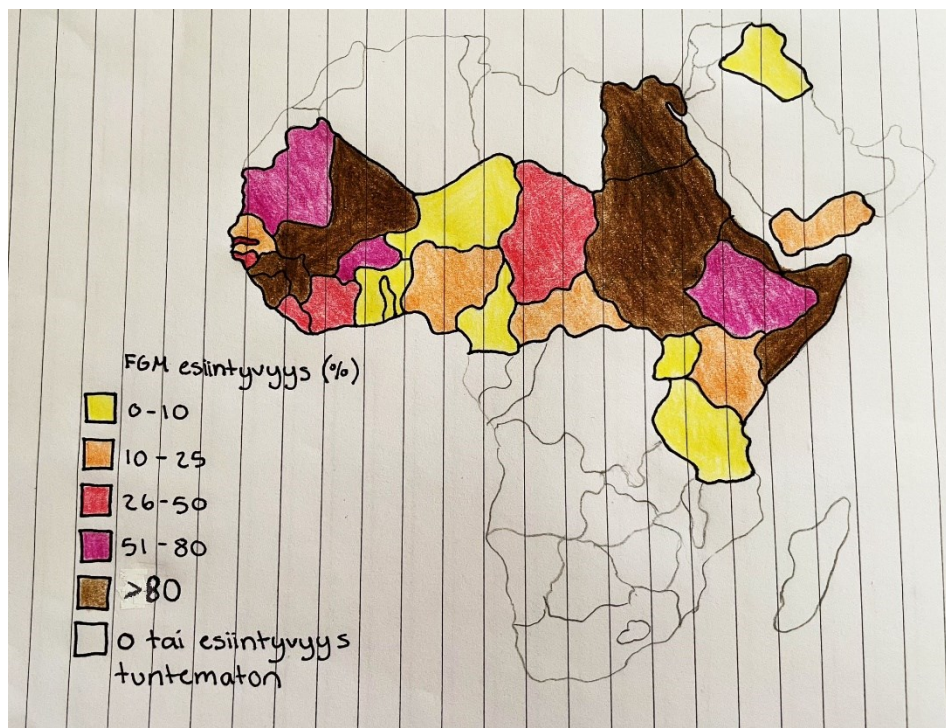

(Kuva 1. Ympärileikkaustyyppit WHO:n luokitusten mukaan. Muunneltu lähteestä Koukkula, M. & Klemetti, R. 2021.)

2.2 Ympärileikkauksen yleisyys ja esiintyvyys

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan maailmassa on arvioitu olevan noin 200 miljoonaa ympärileikkauksen läpikäynyttä tyttöä ja naista. Suomessa heistä asuu noin 10 000 ja lisäksi 650–3 080 Suomessa asuvaa on ympärileikkauksuhan alla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Ympärileikkausta harjoitetaan Afrikan länsi-, itä- ja koillisalueilla sekä joissakin Lähi-idän ja Aasian maissa (World Health Organization 2023). FGM:n esiintyvyys voi vaihdella alueittain. Somalia, Mali, Egypti, Sudan, Eritrea ja Guinea luokitellaan korkean esiintyvyyden alueeksi. Melko korkeaa esiintyvyyttä on muun muassa Etiopiassa, Liberiassa, Nigeriassa, Keski-Afrikan tasavallassa ja Indonesiassa, kun taas Jemen, Tansania, Irak, Togo ja Uganda luokitellaan matalaksi esiintyvyydeksi (Kuva 2). (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

(Kuva 2. FGM:n eli ympärileikkauksen esiintyvyys Afrikan ja Lähi-idän maissa. Muunneltu lähteestä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

Vuonna 2019 ammattikoululaisille sekä lukiolaisille suunnatussa kouluterveyskyselyssä esitettiin kysymys tyttöjen ympärileikkauksesta. Kysymys sisältyi ”Seurustelu ja seksuaaliterveys” -osioon. Kysymys oli johdateltu ensin kertomalla, mitä ympärileikkaus on, minkä jälkeen kysyttiin ”Onko sinulle tehty ympärileikkaus?”. Vastausvaihtoehtoina olivat Kyllä, Ei ja En osaa sanoa. Kouluterveyskyselyyn vastasi 26 241 lukiolaista sekä 9 363 ammattikoululaista tyttöä. Vastanneista 95 % ilmoitti syntymämaakseen Suomen. Muiden maiden osuudet ilmoitetusta syntymämaasta olivat hyvin pieniä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020.)

Kyselyssä oli pyritty minimoimaan mahdollisten epätodennäköisten ja epäjohdonmukaisten vastausten mahdollisuudet. Edellä mainittujen vastausten poistamisen jälkeen kaikista kyselyyn vastanneista tytöistä 80 eli 0,2 % ilmoitti olevansa ympärileikattuja. Lukiossa opiskelevista 53 ja ammattikoulussa opiskelevista 27 tyttöä. He, jotka ilmoittivat toisen tai molempien vanhempien olevan ulkomailla syntyneitä 24 eli 0,6 % vastasi olevansa ympärileikattu. Ulkomailla syntyneistä 18 eli 1,1 % oli ympärileikattu. Heistä suurin osa oli somalialaissyntyisiä. Somalialaissyntyisistä 8 tyttöä eli 19,5 % kertoi olevansa ympärileikattu. He, jotka ilmoittivat vanhempiensa olevan Suomessa syntyneitä, 43 eli 0,3 % tytöistä kertoi olevansa ympärileikattu. 135 eli 0,4 % kyselyyn vastanneista ilmoitti, ettei tiedä, onko heille tehty ympärileikkausta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020.)

2.3 Ympärileikkauksen syyt

FGM:n toteutukselle on useita syitä. Syyt ovat yleensä uskonnollisia ja kulttuurillisia. Ympärileikkausta toteuttaa monet eri uskonnot, kuten muslimit, juutalaiset, animistit ja kristityt. Ympärileikkaus on ikivanha perinne, jota moni haluaa jatkaa ja toteuttaa, koska kulttuurin jatkuvuutta pidetään tärkeänä. Sen todellisista haitoista harvoilla sitä toteuttavilla on tarpeeksi tietoa. Se lisää myös yhteenkuuluvuuden tunnetta ja näin perhe ei koe yhteisössään syrjintää tyttären leikkaamattomuuden vuoksi. Joissakin yhteisöissä koetaan, että nainen on arvokkaampi ympärileikattuna. Tällöin nainen on myös naimakelpoinen, jolloin

perhe saa morsiusmaksun vastineeksi tyttärestään. Usein ympärileikkauksella halutaan varmistaa naisen neitsyys naimisiin menoon asti ja häntä pidetään tällöin kunniallisena. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

Jotkut uskovat FGM:n parantavan seksielämää tai hillitsevän naisen yliseksuaalisuutta. Joissakin kulttuureissa ympärileikattua naista ja tämän sukuelimiä pidetään kauniina ja leikkauksella tytöistä tehdään naisia. Syyt voivat liittyä myös uskomuksiin puhtaudesta. Sen uskotaan lisäävän hygieenisyyttä, jolloin emättimeen ei pääse likaa ja sen ajatellaan suojaavan taudeilta. Ympärileikkaus voi olla myös ”puhdistautumisleikkaus”, jolloin epäpuhtaaksi tai miehiseksi koetut sukupuolielimet poistetaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

2.4 Ympärileikkauksen toteutus käytännössä

Useimmiten sukuelinten ympärileikkaus tapahtuu murrosiän kynnyksellä. Yleisin ikä toimenpiteen suorittamiselle on 4–10 vuotta. Ympärileikkaus voi tapahtua vauvana, leikki-iässä, kouluikäisenä, teini-ikäisenä, ensimmäisen raskauden aikana tai vasta synnytyksen jälkeen. Ikä voi vaihdella maasta, alueesta ja etnisestä ryhmästä riippuen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

Ympärileikkaus tapahtuu usein epähygieenisissä ja alkeellisissa olosuhteissa puudutuksia tai kipulääkkeitä käyttämättä. Toimenpiteen toteuttajana on yleensä yhteisön iäkäs jäsen, kyläkättilö tai jokin muu terveydenhuollon edustaja. Ympärileikkaus voidaan tehdä muun muassa lasinsirulla, partaterällä, veitsellä tai saksilla. Samaa välinettä saatetaan käyttää puhdistamattomana useiden henkilöiden ympärileikkauksessa, mikä lisää tartuntariskejä. Joissain maissa ja kulttuureissa ympärileikkaus voi olla osittain medikalisoitunutta. Tällöin toimenpide saatetaan suorittaa sairaalassa kättilöiden toimesta puuduteaineita hyödyntäen, mikä luo virheellisen kuvan siitä, että toimenpide olisi turvallinen. (United Nations Population Fund 2020.)

2.5 Ympärileikkauksen haitat ja seuraukset

Ympärileikkauksen välittömät haitat ovat kipu, runsas verenvuoto, vakavat infektiot (World Health Organization 2023) ja sterilioimattomien välineiden aiheuttamat virustulehdukset, kuten HIV, B- ja C-hepatiitti (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021, 42), kuume, genitaalialueen turvotus, virtsaamisongelmat, haavan paranemisen ongelmat, genitaalialueen ympäröivän ihon vauriot, sokki ja pahimmassa tapauksessa kuolema (World Health Organization 2023). Luunmurtumia ja jäsenten sijoiltaanmenoja voi seurata kiinnipitämisen vuoksi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021, 42).

Pidemmällä aikavälillä ympärileikkauksesta voi syntyä erilaisia genitaalialueen infektoita, kuten bakteerivaginoosi, virtsatieinfektio tai epämääräistä vuotoa ja kutinaa. (World Health Organization 2023.) Siitä voi seurata virtsanpidätysongelmia, kystia, hermokasvaimia, märkäpesäkkeitä sekä fisteleitä eli onkaloita virtsarakkoon ja suoleen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021, 42–43).

Etenkin tyyppin 3 (Kuva 1) ympärileikkauksessa kuukautisvaikeudet, -kiput ja -vuodon kerääntyminen emättimeen ovat yleisiä. FGM aiheuttaa usein runsasta arpikudoksen muodostumista genitaalialueelle sekä hypergranulaatiota ja keloideja. Tästä ja monista muista ympärileikkauksesta seuraavista haitoista voi seurata seksuaaliongelmia, kuten kipua yhdynnän aikana ja seksuaalisen halukkuuden laskemista. (World Health Organization 2023.) Ympärileikkaus voi aiheuttaa hedelmättömyyttä ja itse yhdyntä voi olla mahdotonta liian pienen emätin aukon vuoksi. Se voi lisätä yhdyntäpelkoa, kipua ja orgasmiongelmia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021, 43).

FGM lisää synnytyskomplikaatioiden riskiä. Ympärileikatuilla synnyttävillä naisilla esiintyy usein liiallista verenvuotoa ja pitkittynyttä ponnistusvaihetta. Tilanne vaatii yleensä section. Nainen voi joutua synnytyksen yhteydessä kokemaan useita avaus- ja sulkemistoimenpiteitä tai myöhemmin korjausleikkauksia. (World Health Organization 2023.)

Synnyttävä voi synnytyksen yhteydessä tartuttaa ympärileikkauksen yhteydessä saadun HIV:n tai hepatiitin lapseen. Ympärileikkauksen on arvioitu aiheuttavan 1–2 % ylimääräistä vastasyntyneen kuolemaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021, 43.)

FGM lisää psyykkisten häiriöiden riskiä. Näitä voi olla masennus, huono itsetunto, ahdistuneisuus ja posttraumaattinen stressihäiriö. (World Health Organization 2023.) Myös painajaiset ja unettomuus ja synnytyspelko ovat tavallisia. Psykkiset häiriöt ja traumaattiset kokemukset johtuvat usein toimenpiteessä koetun kivun, sokin ja fyysisen voimankäytön vuoksi. Toimenpiteen jälkeiset seksuaaliset haitat sekä korjaus- ja avausleikkaukset voivat aiheuttaa psyykkisiä ongelmia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021, 43–44.)

2.6 Ympärileikkauksen avaus- ja korjausleikkaus

Työille tai naisille, joille ympärileikkaus on tehty, on mahdollista suorittaa avaus- tai korjausleikkaus. Avausleikkauksessa ympärileikkauksen aiheuttama häpyhuulia yhdistävä arpikudos avataan. Leikkauksen tarkoituksena on helpottaa ympärileikkauksesta aiheutuneita yhdyntään, virtsaamiseen tai kuukautisvuotoon liittyviä ongelmia. Avausleikkaus on mahdollista suorittaa polikliinisesti paikallispuudutusta käyttäen. Nuorille leikkausta suositellaan tehtävän ennen seksielämän aloitusta tai mahdollisesti raskautta edeltävästi. Leikkaus on mahdollista toteuttaa myös raskauden aikana tai synnytyksessä. Raskauden aikana leikkaus tulisi toteuttaa raskausviikoilla 12–20 tai 30–36. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2022).

Ennen avausleikkausta on kerrottava mitä toimenpiteessä tehdään sekä annettava riittävästi tietoa leikkauksesta. Voidaan esimerkiksi havainnollistaa kuvin avausleikkauksen lopputulos ennen asiakkaan päätöstä toimenpiteestä. Leikkauksesta tulee keskustella vanhempien kanssa, jos avausleikkaukseen

tuleva on alaikäinen. Jos tyttö on kykenevä päättämään omasta hoidosta, on hänellä oikeus kieltää tietojen luovutus vanhemmille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021.)

Korjausleikkaus voidaan tehdä avausleikkauksen lisäksi, jonka pyrkimyksenä on palauttaa genitaalien normaali toiminta sekä anatomia. Korjausleikkauksiin pääsee lääkärin läheteellä ja leikkaukset toteutetaan Helsingissä Töölön sairaalan plastiikkakirurgian klinikalla. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022a.)

3 Varhainen puuttuminen

Varhainen puuttuminen tarkoittaa heti huolen herättyä käynnistettyjä toimenpiteitä. Alun perin käsitettä on kehitetty lastensuojelutyössä Varpu-hankkeessa, mutta on myöhemmin levinnyt neuvola- ja koulutyöhön sekä työikäisten ja ikääntyneiden terveydenhoitotyöhön. Käsite kattaa nykyään sekä psyykkisen, että fyysisen terveyden huolten käsittelyyn. Varhaiseen puuttumiseen sisältyy aina tuen antaminen yksilölle tai perheelle. (Haarala, P., Honkanen, H., Mellin, O-K. & Tervaskanto-Mäentausta, T. s. 137, 138. 2014.) Kun asiaan puututaan varhain, toimintamahdollisuuksia on tällöin enemmän. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023b.)

Varhainen puuttuminen on kolmivaiheinen: huolen tunnistaminen, huolen puheeksi otto ja tuen tarjoaminen. Suomessa on kehitetty useita eri työmenetelmiä varhaiseen puuttumiseen ja huolen tunnistamiseen. Esimerkiksi huolen puheeksi oton ennakointilomake (Haarala ym. s. 139 ja 141. 2014) ja huolen vyöhykkeistö-työväline (Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2012) auttavat arvioimaan huolen määrää, milloin tilanteeseen on syytä puuttua heti ja milloin voidaan jäädä seuraamaan. Jos huoli on aiheellinen, asiakkaalle on kyettävä antamaan tukea. Työntekijä, jolla huoli herää, ei aina välttämättä itse ole tuen ensisijainen antaja. Silloin asiakas ohjataan tarvitsemansa tuen piiriin. (Haarala ym. s. 139 ja 141. 2014.)

Huolen herääminen on tärkeä työväline avun tarpeen tunnistamisessa ja se riittää varhaisen puuttumisen aloitukseen. Huolen heräämiseen riittää pienikin havainto esimerkiksi asiakkaan puheessa tai olemuksessa. Työ- ja elämäkokemuksen myötä työntekijä oppii tekemään havaintoja ja analysoimaan asiakkaiden verbaalista ja nonverbaalista viestintää. Huoleen ja omaan intuitioon kannattaa tarttua. (Haarala ym. s. 137, 138. 2014.)

3.1 Lainsäädäntö ja toiminta Suomessa ympärileikkausta vastaan

Suomessa sukuelinten ympärileikkaus on rikos. Sitä pidetään Suomen rikoslain perusteella pahoinpitelynä tai törkeänä pahoinpitelynä. Ympärileikkauksen toteutuksesta voi siis saada maksimissaan 10 vuotta vankeusrangaistusta. Tämä koskee henkilöitä, jotka ovat Suomen kansalaisia tai pysyviä Suomessa asuvia ulkomaalaisia henkilöitä. Vaikka henkilö toteuttaisi sen ulkomailla, jossa ympärileikkaus on kyseisen maan lainsäädännön mukaan laillinen, teko on rangaistava. Jos henkilö ei itse toteuta toimenpidettä, mutta esimerkiksi antaa apua sen toteuttamiseen ja järjestää toimenpiteen, hän syyllistyy rikokseen. Näissä tapauksissa kyseessä on yleensä perheenjäsen. Ympärileikkaus on myös tyttöjen ja naisten ihmisoikeutta loukkaava teko ja se rikkoo useita kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

Vaikka ympärileikkaus on rikoksen lisäksi tyttöjen ja naisten ihmisoikeutta loukkaava teko ja se rikkoo useita kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023a), Suomen laki ei takaa, etteikö fyysisesti vähemmän vahingoittavia ympärileikkauksen muotoja sallittaisi. Moni ympärileikkauksen vastainen järjestö toivoo lain tarkennusta muun muassa tästä syystä. (Toikkanen, U. 2023.)

YK:n lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa artikla 19 sopimusvaltiot sitoutuvat lainsäädännöllisin, koulutuksellisin, hallinnollisin sekä sosiaalisin keinoin tekemään kaikkensa turvatakseen lapsia henkiseltä väkivallalta, fyysiseltä väkivallalta, kaltoinkohtelulta, välinpitämättömältä kohtelulta,

hyväksikäytöltä sekä seksuaaliselta väkivallalta lapsen ollessa huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa. Tärkeää on ennaltaehkäisy ja perheiden auttaminen ja tukeminen. Monet tahot ja viranomaiset ovat tärkeässä roolissa, jotta väkivaltaa voidaan ehkäistä, tunnistaa, raportoida, hoitaa sekä saada asian jatkoseurantaan. (YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus 1989.)

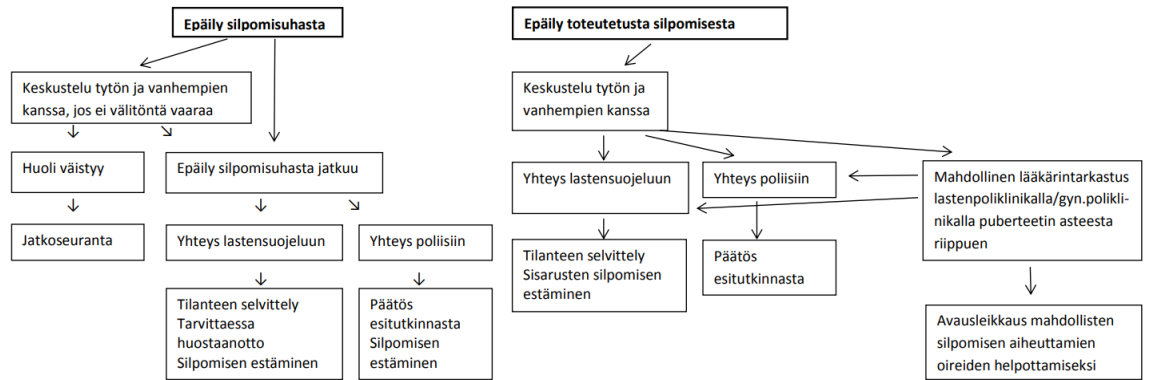
Euroopan neuvoston yleissopimuksessa naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi on määritetty kohta naisten sukuelinten silpomisesta. Artikla 38 asetetaan rangaistaviksi naisten pienien sekä isojen häpyhuulien, häpykielen osittainen tai täydellinen poistamisen leikkaamalla, muun silpomisen ja faraonisen ympärileikkauksen. Rangaistavaa on myös naisen tai tytön painostaminen, pakottaminen tai alistumaan järjestäminen edellä mainittuun toimenpiteeseen. (Istanbulin sopimus, Artikla 38 2015.)

3.2 Ympärileikkauksen uhan tai jo tehdyn epäily

Ympärileikkauksen uhkaa on syytä epäillä perheen matkustaessa sellaiseen maahan, jossa ympärileikkaukset ovat yleisiä, vanhemmat ovat lähtöisin maasta, jossa ympärileikkausperinnettä esiintyy tai perhe kokee ympärileikkauksen kulttuurillisesti tai uskonnollisesti tärkeäksi. Jos ammattilaisella herää huoli ympärileikkauksen mahdollisuudesta on käytettävissä arviointilomake ympärileikkauksen uhan arvioimiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Arviointilomakkeessa käydään läpi mistä maasta perhe on lähtöisin ja missä maassa ympärileikkausta esiintyy eniten. Siinä selvitetään myös, onko perheen äiti, sisarukset tai muut sukulaiset ympärileikattu, ovatko he kokeneet Suomen kulttuuriin sopeutumisen vaikeaksi, onko perhe matkustamassa pidemmäksi aikaa kotimaahan ja ollaanko tytölle järjestämässä jonkinlaista juhlaa tai seremoniaa. Tärkeää on olla huolissaan erityisesti silloin, jos neuvola ja kouluterveydenhuollon käynnejä on jäänyt tekemättä, seuranta on ollut

puutteellista, perheenjäsen tuo ilmi ympärileikkausten olevan tärkeä perinne tai lapsi tai hänen läheisensä ilmaisee huolensa tytön joutumisesta ympärileikatuksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

(Kuva 3. Arviointilomake silpomisuhan selvittämiseen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

Jos ympärileikkauksen uhka on todellinen, tehdään lastensuojeluilmoitus sekä otetaan yhteys poliisiin. Toimenpiteistä on hyvä keskustella huoltajien kanssa sekä kertoa etukäteen lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Jos etukäteen huoltajalla kertominen aiheuttaa väkivallan vaaraa lapselle, on vanhemmille ilmoittamista viivästyttävä ja huolehtia lapsen turvallisuudesta yhdessä lastensuojelun kanssa. Epäillessä toteutunutta ympärileikkausta keskustellaan asiasta lapsen ja perheen kanssa, otetaan yhteyttä lastensuojeluun ja poliisiin. Toteutuneen ympärileikkauksen havaittaessa on ympärileikattu ohjattava lääkärintarkastukseen gynekologian poliklinikalle tai lastenpoliklinikalle. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022b.)

Ympärileikkauksesta kysyminen ja keskustelu on kirjoitettava kirjauksiin. Kirjauksiin on tärkeää kirjoittaa, onko tyttö ympärileikattu vai ei ja mitä mieltä vanhemmat ovat ympärileikkauksesta. Jos tyttö on ympärileikattu, selvitetään ja kirjataan ylös, milloin ympärileikkaus on tapahtunut, missä ja millaisissa olosuhteissa se on suoritettu sekä on perheessä muita, joille ympärileikkaus on tehty. Potilastietojärjestelmään kirjataan, ketä keskustelun aikana oli paikalla sekä käytettiinkö tulkkia. Tilanteessa, jossa ympärileikkaus on tehty, on kerrottava lastensuojeluilmoituksen velvoitteesta. Tiedon kirjaaminen on

tärkeää, jotta muut asiakasta hoitavat työntekijät ovat tietoisia asiasta. Kirjauksen huolellisuuteen on syytä kiinnittää huomiota, sillä poliisi voi tarvittaessa pyytää kirjauksia oikeusprosessia varten. (Ihmisoikeusliitto 2004.)

3.3 Ympärileikkauksen puheeksi otto

Huolen puheeksi otto tarkoittaa ammattilaisen huolen esille tuomista niin, että ammattilainen pyytää asiakkaan apua huolensa huojentamiseen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023b) On siis tärkeää puhua työntekijän omasta heränneestä huolesta eikä niinkään asiakkaan ongelmasta. Tämä korostaa sitä, että jokaisella henkilöllä on oma käsityksensä tilanteesta, eikä kenelläkään ulkopuolisella ole tilanteesta kokonaiskuva. Itse ongelman puheeksi otto voi tuntua haastavalta. Siksi oman huolen esiin ottaminen onkin helpompaa. Omasta huolesta puhuessa työntekijä pyytää asiakkaan apua huolensa lievittämiseksi. Tällöin työntekijän ei tarvitse hakea varmistusta havainnoilleen tai todistaa oikeassa oloaan. Huolen osoittautuessa turhaksi, on se parempi sekä asiakkaan ja työntekijän kannalta. (Haarala ym. s. 137. 2014.)

Puheeksi otossa on tärkeää uskaltaa kysyä asiasta suoraan sekä tarjota apua asiakasta syyllistämättä. Asiakkaaseen pyritään luomaan luottamuksellinen suhde, jossa asiakas kokee turvalliseksi aiheesta keskustelun. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2023b.) Ympärileikkauksesta puhuessa olisi hyvä olla naispuolinen tulkki tai myös mahdollisuuksien mukaan kulttuuritulkki, jolla on samanlainen kulttuuritausta asiakkaan kanssa ja näin osaa puhua aiheesta kulttuurisensitiivisesti asiakkaan kanssa. Kulttuuritulkkia käyttäessä keskustelu aiheesta on luontevampaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2021.)

Keskustelun ympärileikkauksesta voi aloittaa kysymällä muun muassa seuraavia asioita: Miten kulttuurissasi suhtaudutaan tyttöjen ympärileikkaukseen? Miten perheessasi ajatellaan ympärileikkauksen perinteestä? Tiedätkö, mitä terveysongelmia toimenpiteeseen liittyy?

Kuinka aiot itse toimia tyttäresi kohdalla? Tiesitkö, että ympärileikkaus on Suomessa rikos? Tiesitkö, ettei toimenpide takaa neitsyyttä? (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023.)

Ympärileikkauksen ehkäisytyöhön kuuluu tiedon lisääminen ja aiheesta puhuminen. Tärkeää on, että sairaanhoitajilla, kättilöillä, lähihoitajilla ja terveydenhoitajilla sekä sosiaali- ja terveystalouden ammattilaisten lisäksi opettajilla ja vanhemmilla olisi tietoa aiheesta ja heidät otetaan mukaan aiheesta keskusteluun. Jos aiheesta keskustellaan suuremmassakin mittakaavassa, uskonnollisten johtajien näkemystä ja tietämystä on tärkeää kuunnella ja pohtia heidän kanssaan, kuinka ympärileikkauksia voitaisiin ehkäistä. (Unicef 2023.)

Suomessa naisten ja tyttöjen ympärileikkaukset tulivat esille 1990-luvulla pakolaisten tultua Suomeen. 1990-luvulla ei terveydenhuollon ammattilaisilla ollut toimintaohjeita aiheen puheeksi ottoon tai kuinka ympärileikkauksia voitaisiin ehkäistä. 2004 vuonna julkaistiin ihmisoikeusliiton laatimat suositukset tyttöjen ympärileikkauksista ja vuonna 2009 väestöliitto julkaisi maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyttä koskevan toimintaohjelman, jossa käytiin myös läpi tyttöjen ja naisten ympärileikkausta. Sosiaali- ja terveysministeriö laati vuonna 2012 kansallisen tyttöjen ympärileikkauksen estämisen ohjelman. Toimintaohjeita on olemassa, mutta silti aihetta ei juurikaan oteta puheeksi eri terveydenhuollon vastaanotoilla, kuten neuvolakäynnillä. (Autio, Koukkula & Klemetti 2018.)

Ympärileikkauksen ehkäisemiseksi aiheen puheeksi ottaminen on terveydenhuollon ammattilaisten tärkein tehtävä, mutta samalla haastavin. Aiheen ottamisessa voi pelottaa luottamuksen menetys asiakkaan kanssa. Jos ammattilaisella on aiheesta vähän tietoa, voi aiheesta puhuminen tuntua vieraalta tai aralta. Kielimuuri asiakkaan ja ammattilaisen välillä tuo haasteita aiheen puheeksi ottamiseen. Ehkäisevässä työssä tärkeässä osassa on kertoa ympärileikkauksen aiheuttamista haitoista sekä siitä että Suomessa kyseessä on rikos. (Autio, Koukkula & Klemetti 2018.)

Tyttölapsen tullessa ensimmäiselle kouluterveystarkastukselle on hyvä selvittää, onko hänet ympärileikattu tai onko perheessä muita ympärileikattuja. Alle 10-vuotiaiden tyttöjen kohdalla aiheesta on keskusteltava vanhempien kanssa. Lapsen ollessa vanhempi voi aiheesta keskustella tämän kanssa kahdestaan. Aiheesta keskustelu tapahtuu tytön kehitysvaiheen perusteella. Keskustellessa on hyvä kysyä tytön omaa mielipidettä ympärileikkauksesta. Voi olla mahdollista, että tyttö haluaa itselleen ympärileikkauksen uskonnollisista tai muista syistä. Tytön halutessa ympärileikkausta on syytä selvittää, onko ympärileikkausta suunnitteilla sekä kysyä vanhempien mielipidettä ympärileikkauksesta. (Ihmisoikeusliitto 2004.) Jos työntekijä epäilee ympärileikkauksen olevan suunnitteilla tai toimenpide on jo tehty, tulee tehdä lastensuojeluilmoitus. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2022b.)

Ympärileikkauksesta keskustellessa on hyvä ottaa huomioon, kuinka usein aiheesta keskustellaan ja mitä aiheesta on mahdollisesti keskusteltu aiemmin. Aiheesta usein keskustelu voi herättää vastentahtoisuutta työssä tai hänen vanhemmissaan. Lastenneuvolassa aiheen puheeksi otto ja genitaalialueen tarkastus sujuu luontevasti vaippaikäisen käynnillä, kun vaippa otetaan pois mittausten ajaksi. Lapsen ollessa vanhempi genitaalialueen tarkastus on suotavaa toteuttaa lääkärinkäynnillä. Terveyshoitajan on tärkeää keskustella aiheesta kulttuurista tulevien kanssa vastaanottokäynnin yhteydessä vuosittain. (Ihmisoikeusliitto 2004.)

4 Kehittämistyön tavoite ja tehtävä

Kehittämistyön tavoite on helpottaa varhaista puuttumista tyttöjen ympärileikkaukseen neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Kehittämistyön tehtävänä on pitää koulutustilaisuus Siun soten terveydenhoitajille. Esitys on suunnattu erityisesti maahanmuuttajien kanssa työskenteleville. Kehittämistyö antaa ohjeita ja tukea, kuinka edetä, jos huoli herää.

5 Kehittämistyön toteutus

5.1 Toiminnallinen kehittäminen

Päädyimme valitsemaan kehittämistyömme toteutusmuodoksi toiminnallisen kehittämistyön. Toiminnallista kehittämistyötä tehdessä olemme noudattaneet toiminnallisen opinnäytetyön toimintaperiaatteita. Toiminnallisella opinnäytetyöllä tavoitellaan käytännön toiminnan järjestämistä, ohjaamista tai opastamista ammatillisessa yhteisössä. Opinnäytetyön tuotos voi olla koulutustilaisuus, tapahtuman järjestäminen, suunnattu ohje, opastus tai ohjeistus. Ne voivat olla käytännössä alan mukaan esimerkiksi turvallisuusohjeistus tai perehdyttämisosasto. Kirja, vihko, kansio, opas tai kotisivut omalle toimeksiantajalle ovat mahdollisia toteutustapoja.

Opinnäytetyön tulee olla konkreettinen, toteutuskelpoinen, työelämälähtöinen sekä tutkimuksellista tietoa ja taitoa osoittava työ. (Vilka, Airaksinen 2003, 9.) Vaikka opinnäytetyömme on toiminnallinen, sisältyy siihen kattava tietoperusta aiheesta. Toiminnallisessa opinnäytetyössä olisi eduksi, että opiskelijat tai opiskelija etsisivät toimeksiantajan. On myös mahdollista, että opinnäytetyöllä saadaan luotua hyödyllisiä kontakteja tulevaa työelämää varten esimerkiksi toimeksiantajan kautta. (Vilka, Airaksinen 2003, 16.)

Toiminnallisena kehittämistyönä järjestämme koulutustilaisuuden Siun sotien maahanmuuttajien kanssa työskenteleville terveydenhoitajille. Koulutus järjestetään osana maakunnallisen maahanmuuttajatiimin Teams-kokousta. Koulutusta varten teemme PowerPoint esityksen, jonka pohjalta kerromme aiheesta.

5.2 Toimeksiantaja ja kohderyhmä

Kehittämistyön toimeksiantajana toimii Siun Sote. Työelämäohjaajana kehittämistyössä toimii Siun Soten maahanmuuttajien terveydenhoitaja.

Kehittämistyön kohderyhmänä ovat maahanmuuttajien kanssa neuvolassa- ja kouluterveydenhuollossa työskentelevät terveydenhoitajat. Maahanmuuttajien määrä terveydenhuollossa lisääntyy koko ajan, etenkin sodan tuomien muutosten myötä. Monikulttuurisuus Suomessa on hieno asia. Kuitenkin se tuo mukanaan myös eri kulttuureille tyypillisiä perinteitä ja tapoja. Neuvola tavoittaa lähes kaikki äitiys- ja lastenneuvolapalveluja tarvitsevat. Myös kouluterveydenhuolto on määräaikaistarkastusten vuoksi suuri osa terveydenhuoltoa ja ennaltaehkäisevää työtä. Siksi tyttöjen ympärileikkausta ennaltaehkäisevän työn tärkeys painoittuu neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa.

5.3 Tuotoksen suunnittelu ja toteutus

Lähdimme selvittämään työelämäohjaajan kautta mihin asiaan maahanmuuttajien kanssa työskentelevät terveydenhoitajat kaipaavat ohjausta. Vaihtoehtoina olivat ympärileikkauksen ennaltaehkäisevä puheeksi otto sekä jo tapahtuneen ympärileikkauksen puheeksi otto. Terveydenhoitajat kokivat tarpeellisemmaksi ympärileikkauksien ennaltaehkäisevän puheeksi oton. Aiheen puheeksi otto voi olla haastavaa ja se voi jopa unohtua, jonka vuoksi ohjeistus on tarpeellinen. Pohdimme yhdessä työelämäohjaajan kanssa sopivaa toteutustapaa ja päädyimme koulutustilaisuuteen osana maahanmuuttajien terveydenhoitajien Teams-kokousta. Päätimme tehdä PowerPoint -esityksen ohjauksen yhteyteen, joka jaetaan myöhemmin muiden Siun soten neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa työskentelevien käyttöön.

Aloitimme kehittämistyön tekemisen maaliskuussa 2023 etsimällä tietoa tyttöjen ympärileikkauksesta. Kevään aikana suunnittelimme työelämäohjaajan kanssa aiheen rajausta sekä aikataulua. Sovimme koulutustilaisuuden ajankohdaksi

syyskuun 2023. Valmistelimme ennen koulutustilaisuutta kehittämistyön teoriapohjan sekä PowerPoint esityksen valmiiksi. Koulutustilaisuuden jälkeen keräsimme palautetta ohjaajalta sekä koulutukseen osallistuneilta Google Formsilla tehdyn palautekyselyn avulla.

5.4 Tuotos

Koulutusta suunnitellessa on hyvä pohtia kuinka osallistujat voivat käyttää hyödyksi työssään koulutuksessa opittuja asioita. Koulutuksesta saadaan eniten hyötyä, kun opitut asiat saadaan koko työyhteisön käyttöön. Koulutuksen sisältö rakentuu koulutuksen tavoitteiden pohjalta. Koulutustilaisuudessa voidaan käyttää monipuolisesti erilaisia ohjaus- ja koulutusmenetelmiä. (Kupias 2011). Alussa voidaan käyttää esimerkiksi aktivoivia kysymyksiä. Kysymyksillä saadaan herätettyä koulutettavia aiheeseen ja saadaan tietoa heidän nykyisestä tietoperustastansa. Kysymyksiä on hyvä suunnitella etukäteen ja missä vaiheessa kysymyksiä esittää koulutettaville. Aktivoivalla luennolla voidaan hyödyntää oppimisen edistämiseksi havainnollistavia PowerPoint esityksiä, videoita sekä kuvia. Aktivoivalla luennolla esityksen kesto on lyhyt noin 20 minuuttia, jonka jälkeen aihetta käydään läpi keskustelemalla. (Tevere 2023).

PowerPoint esityksessä aihetta käsitellään tiivistetysti. Nostamme esille mielestämme tärkeimmät osa-alueet aiheesta. PowerPointin ajatuksena on herättää kuuntelijoiden mielenkiinto esitystä kohtaan sekä kuvien avulla havainnollistaa aihetta. PowerPoint esityksen toteutuksessa huomioidaan esityksen hyödynnettävyys ohjaustilaisuuden jälkeen. Otsikoiksi olemme valinneet termit, ympärileikkauksen muodot, alueet, syyt, haitat ja seuraukset, Suomen lainsäädäntö, epäily terveydenhuollossa, puheeksi otto sekä kirjaaminen.

5.5 Tuotoksen arviointi

Saimme palautetta koulutustilaisuuteen osallistuneilta palautekyselyyn vastaamalla sekä vapaamuotoisesti työelämäohjaajaltamme. Palautekyselyyn vastasi 3 koulutukseen osallistunutta. Palautekyselyn vastauksissa kerrotaan esityksen sisältäneen oleelliset ja riittävät tiedot sekä esitys oli visuaalisesti helppo seurata. Palautekyselyyn vastanneista 66,7 % sai esityksestä uutta tietoa. 100 % vastanneista piti esitystä selkeänä sekä ajankohtaisena.

Työelämäohjaaja kertoo palautteessaan: "Kehittämistyön esittely etenee loogisesti termien käsittelystä ja aiheen esittelystä syihin, tarkempiin seurauksiin sekä lainsäädännön näkökulmaan. Kehittämistyössä on hyvin käytännönläheisesti avattu, millaisissa tilanteissa tulee epäillä ympärileikkausta. Toimenpiteitä on avattu myös käsitellen tapahtunut ympärileikkaus eli kehittämistyö käsitteli aihetta jopa ajateltua laajemmin. Terveystoimijoille hyödyllisimpiä vinkkejä ovat nimenomaan käytännönläheiset esimerkit, tämän vuoksi pidin erityisesti "kun huoli herää" ja "kysymyksiä perheelle" -dioista. Kehittämistyön esittelyssä oli myös käytetty mukavasti kuvia ja kaavioita, jotka tuovat esitykseen visuaalisuutta ja pitävät mielenkiintoa yllä aihetta käsitellessä."

6 Pohdinta

6.1 Tuotoksen tarkastelu

Aloitimme Teams-kokouksen esittelemällä itsemme ja esiteltävän aiheen. Kuulijoita oli paikalla 27. Kokonaisaika esitykselle oli noin 40 minuuttia. Esityksen lopussa annoimme aikaa kysymyksille. Esityksen jälkeen saimme paljon kiitosta kuulijoilta. Joku terveydenhoitajista myös totesi, että aikoo lisätä ympärileikkauksen puheeksi oton mallikirjaukseensa. Esityksen lopussa oli linkki palautteen antoon, johon pyysimme mahdollisimman monen vastaavan.

Olisimme toivoneet useamman vastaavan palautekyselyyn. Laitoimme työelämäohjaajan kautta vielä myöhemmin muistutusviestin palautteen antamisesta, mutta vain 3 vastasi palautteeseen.

Kehittämistyön aikana saimme vahvistusta siihen, kuinka tärkeää ympärileikkauksen puheeksi otto terveydenhuollossa on. Kuten työssämme olemme todenneet, puheeksi oton jättämisellä voi olla merkittäviä terveydellisiä vaikutuksia ympärileikattuun. Jos ympärileikattu on raskaana, terveysriskit koskettavat lisäksi tulevaa vauvaa. Merkittävimmät terveydelliset riskit ympärileikkauksessa ovat välittömät fyysiset haitat. Fyysisten haittojen lisäksi ympärileikattu voi kokea valtavaa psyykkistä kuormitusta sekä painostusta läheisiltään. Fyysiset ja psyykkiset oireet toimenpiteestä voivat olla pitkäaikaisia ja haitata koko loppu elämän.

Puheeksi otossa otetaan ammattilaisen huoli puheeksi, ei asiakkaan ongelmaa. Tämä helpottaa itse puheeksi ottamista eikä saa välttämättä asiakkaassa vastareaktiota. Naistulkki tai kulttuuritulkki ovat tärkeitä ympärileikkauksesta keskustellessa. Terveystarkastajalla on tärkeä rooli niin äitiys ja lastenneuvolassa, kuin koulu ja opiskelijaterveydenhuollossa toteuttaa ehkäisevää työtä. Kaikille kuuluvilla terveystarkastuksissa voi keskustella ympärileikkauksesta ja siihen liittyvistä asioista lapsien vanhempien kanssa. Kouluterveydenhuollossa on hyvä tilaisuus keskustella kahden kesken myös oppilaan kanssa.

6.2 Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuutta lisää tuotoksen arvioiminen koko prosessin ajan (Kylmä, Vehviläinen – Julkunen & Lähde-virta, 2003). Ennen lähteeseen tarkemmin perehtymistä, lähteen luotettavuutta on hyvä arvioida jo siinä vaiheessa. Lähteen ikä, laatu sekä uskottavuuden ja tunnettavuuden aste kertovat lähteen luotettavuudesta. Myös lähdeviitteistä, lähdeluettelosta, sanavalinnoista ja oikeinkirjoituksesta voidaan päätellä lähteen luotettavuutta. (Vilka, Airaksinen 2003, 72.)

Työn tekijä voi tulla omalle työlleen sokeaksi. Siksi yksilötyöskentely laskee työn luotettavuutta. Pari- ja ryhmätyöskentelyssä voidaan tulkita ja arvioida lähteitä ja johtopäätöksiä yhdessä. (Kankkunen & Vehviläinen – Julkunen 2017, 197.) Tekijän on kunnioitettava kohderyhmän itsemääräämisoikeutta, kulttuuria ja ihmisarvoa. Työ on tehtävä aiheuttamatta merkittävää haittaa ja vahinkoja kohderyhmälle. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Olemme tarkastelleet ja arvioineet lähteitä ja tekstin luotettavuutta koko kehittämistyön prosessin ajan yhdessä. Lisäksi olemme pohtineet yhdessä aiheen eettisiä kohtia. On tärkeää, että aihetta käsitellään uskontoa ja kulttuuria kunnioittaen. Keskustellessa ympärileikkauksesta asiakkaan kanssa, aiheesta tuleekin muistaa kulttuurisensitiivisyys. Siksi myös tulkin sukupuolella ja kulttuuritietämyksellä on väliä.

Olemme huomanneet, kuinka ympärileikkauksesta saatetaan uutisoida ja puhua epäeettisellä tavalla suurta tunnereaktiota hakien. Mediassa muun muassa pyritään kasvattamaan lukijamäärää kauhistuttavilla kuvilla ja otsikoilla ympärileikkauksesta. Tällainen toiminta uhriuttaa naisia ja voi herättää muissa kulttuureissa rasistisia ajatuksia. Tämä voi johtaa siihen, että kulttuurista tulevien oletetaan automaattisesti harjoittavan kyseistä perinnettä. Täytyy kuitenkin muistaa, että moni ympärileikatuista naisista on itse halunnut ympärileikkauksen tehtävän, eikä kyseessä ole aina vasten tahtoa tehty toimenpide. Monella perinnettä harjoittavalla ei ole myöskään tietoa toimenpiteen haitoista ja vaarallisuudesta.

6.3 Kehittämistyön prosessin tarkastelu ja ammatillinen kasvu

Aloitimme kehittämistyön suunnittelun mielenkiinnolla. Aihe on toisaalta haastava sen arkaluontoisuuden vuoksi, mutta koimme sen vain positiivisena haasteena. Tekstin tuottaminen lähti sujumaan helposti edellisvuonna valmistuneen opinnäytetyön vuoksi. Oikeaoppinen tekstin asettelu ja tiedon haku olivat onneksemme tuoreessa muistissa.

Kohtasimme kumpikin aikaisemmissa äitiys- ja lastenneuvolaharjoitteluissa eri kulttuureista tulevia naisia ja lapsia. Huomasimme, kuinka suuri merkitys terveydenhuollolla on kysyä ympärileikkauksesta muun muassa ennen synnyttämistä. Kiinnitimme huomiota aiheen puheeksi oton haastavuuteen. Vaikka ympärileikkaus on otettu huomioon äitiyskortissa, asiasta kysyminen saatettiin ohittaa vastaanotolla. Tällä voi olla merkityksellisiä vaikutuksia äidin ja lapsen terveyteen ja turvallisuuteen.

Kysyimme koulutukseen osallistuneilta terveydenhoitajilta kysyvätkö he rutiinisti ympärileikkauksesta ja tuli ilmi, että osa maahanmuuttajien kanssa työskentelevistä terveydenhoitajista ei ole kysyneet ympärileikkauksesta kertaakaan. Useat olivat ottaneet ympärileikkauksen puheeksi vain joitakin kertoja. On selvää, että ympärileikkauksen puheeksi ottoon tulisi jatkossa kiinnittää enemmän huomiota.

Vaikka asumme Suomessa, ympärileikattuja ja ympärileikkauksen uhan alla olevia on maassa paljon. Terveydenhuollon ammattilaiset ovat avainasemassa ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta, etenkin neuvola ja kouluterveydenhuolto. Siksi päädyimme rajaamaan aiheen tyttöjen ympärileikkauksen ennaltaehkäisyyn neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa.

6.4 Hyödynnettävyys ja jatkokehitysmahdollisuudet

Kehittämistyötä voi hyödyntää neuvolan ja kouluterveydenhuollon tehtävissä. Työ on hyödynnettävissä myös muissa työtehtävissä, missä kohtaa eri ympärileikkaukskulttuurin taustasta tulevia asiakkaita.

Jatkokehittämissideana ehdotamme työtä, mikä keskittyy puheeksi ottoon, kun ympärileikkaus on jo tapahtunut. Myös kansainvälisellä tasolla tapahtuva ennaltaehkäisevä työ olisi tärkeää.

Lähteet

- Autio, E, Koukkula, M & Klemetti, R. Terveystenhoitajaliitto. 2018. Myös minun vastaanotollani- tyttöjen ja naisten ympärileikkaus. https://www.terveydenhoitajaliitto.fi/uutishuone/blogi/myos_minun_vastaanotollani_tyttöjen_ja_naisten_ymparileikkaus.977.blog. 1.9.2023.
- Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. <https://www.julkari.fi/handle/10024/90845>. 26.8.2023.
- Haarala, P., Honkanen, H., Mellin, O-K. & Tervaskanto-Mäentausta, T. 2014. Terveystenhoitajan osaaminen. Helsinki: Edita.
- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita
- Kylmä, J., Vehviläinen-Julkunen, K. & Lähdevirta, J. 2003. Laadullinen terveystutkimus; mitä, miten ja miksi. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Helsinki. <https://www.duodecimlehti.fi/duo93495>. 13.8.2023.
- Koukkula, M & Klemetti, R. Sosiaali- ja terveystministeriö. 2021. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen (FGM) estämisen toimintamalli. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162904/STM_2021_16_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 12.3.2023
- Kupias, p. Tevere. 2011. Hyvää koulutusta etsimässä. <https://tevere.fi/hyvaa-koulutusta-etsimassa/>. 6.9.2023.
- Sosiaali- ja terveystministeriö. 2019. Uusi toimintaohjelma estämään tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista. <https://stm.fi/-/uusi-toimintaohjelma-estamaan-tyttöjen-ja-naisten-sukuelinten-silpomista>. 12.3.2023
- Sosiaali- ja terveystministeriö. 2021. Toimintaohjelma. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen (FGM) ehkäisy. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162904/STM_2021_16_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 26.8.2023.
- Terveystden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Arviointilomake silpomisuhan selvittämiseen. https://thl.fi/documents/920447/4576122/Lomake_uhan_arviointiin.pdf/ed529478-7af7-4b2f-806e-6c6c75acf134. 1.9.2023.
- Terveystden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus – esiintyvyys Kouluterveystkselyssä ja syntyneiden lasten rekisterissä. Julkari.fi. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140034/TUTI2020_011_Tytt%C3%B6jen%20ja%20naisten%20ymp%C3%A4rileikkaus_s.pdf?sequence=4&isAllowed=y. 1.9.2023.
- Terveystden ja hyvinvoinnin laitos. 2022a. Avausleikkaus ja korjausleikkaus. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/tyttöjen-ja-naisten-sukuelinten-silpomisen-estaminen/ehkaiseva-tyo/avausleikkaus-ja-korjausleikkaus>. 1.9.2023.
- Terveystden ja hyvinvoinnin laitos. 2022b. Lastensuojelun käsikirja, tyttöjen sukuelinten silpomisen. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/tyttöjen-sukuelinten-silpomisen>. 1.9.2023.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023a. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen eli ympärileikkaus.
https://thl.fi/documents/920447/4576122/TT_Silpominen_2019_2versio_.pdf/d88c43fd-e835-12b8-3d1f-245b96c0fb30?t=1579509924273. 23.8.2023
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023b. Dialoginen huolen puheeksi ottaminen. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat/dialoginen-huolen-puheeksi-ottaminen>. 26.8.2023.
- Tevere. 2023. Aktivoivien kysymysten käyttö.
<https://tevere.fi/aktivoivien-kysymysten-kaytto/>. 6.9.2023
- Toikkanen, U. 2023. Lääkärilehti. Järjestöt: Tyttöjen sukuelinten silpomisen kaikki muodot kiellettävä laissa.
<https://www.laakarilehti.fi/terveydenhuolto/jarjestot-tyttojen-sukuelinten-silpomisen-kaikki-muodot-kiellettava-laissa/>. 12.3.2023
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa.
https://tenk.fi/sites/tenk.fi/fi-les/HTK_ohje_2012.pdf. 13.8.2023.
- Unicef. 2023. Tyttöjen silpominen. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lasten-tasa-arvo-ja-suojelu/tyttojen-silpominen/>. 9.5.2023.
- Unicef. 2023. Lapsen oikeuksien sopimus- koko teksti.
<https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/>. 9.5.2023.
- United Nations Population Found. 2022. Female genital mutilation (FGM) frequently asked questions.
<https://www.unfpa.org/resources/female-genital-mutilation-fgm-frequently-asked-questions#why>. 26.8.2023.
- World Health Organization. 2023. Female genital mutilation.
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation>. 11.3.2023
- Istanbulin sopimus. 2015. Finlex. Artikla 38.
- Ihmisoikeusliitto. 2004. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaukset suomessa, asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveyshuollon henkilöstölle. https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2014/05/Tyttöjen_ja_naisten_ymparileikkaus_Suomessa_Suositus_sosiaali_ja_terveydenhuollon_henkilostolle_IOL_2011.pdf. 1.9.2023.
- Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Terveydenhoitaja (AMK)
Elina Pippola & Anni Pääkkönen
Kehittämistyö 2023

Varhainen puuttuminen tyttöjen ympärileikkaukseen neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa

Ennaltaehkäisevä näkökulma

Termit

- **FGM** female genital mutilation
- **FCG** female genital cutting
- **FGM/C** female genital mutilation/cutting
- Ympärileikkaus
- Silpominen

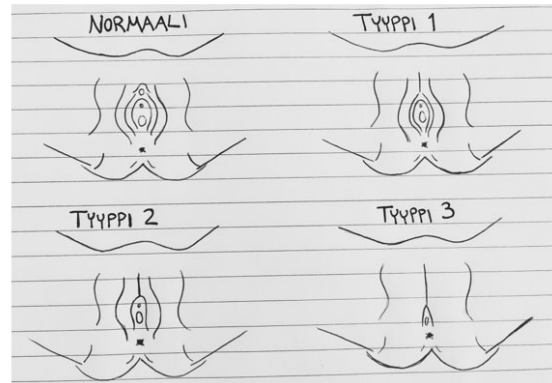
Ympärileikkauksen muodot

Tyyppi 1 Klitoriksen osittainen tai täydellinen poisto.

Tyyppi 2 Klitoriksen osittainen tai täydellinen poisto sekä pienten häpyhuulien poisto.

Tyyppi 3 Klitoriksen sekä pienten ja isojen häpyhuulien poisto, sukuelinten yhteen ompelu.

Tyyppi 4 Sukuelinten vahingoittaminen mm. polttamalla, lävistämällä, viiltelemällä, pistämällä.

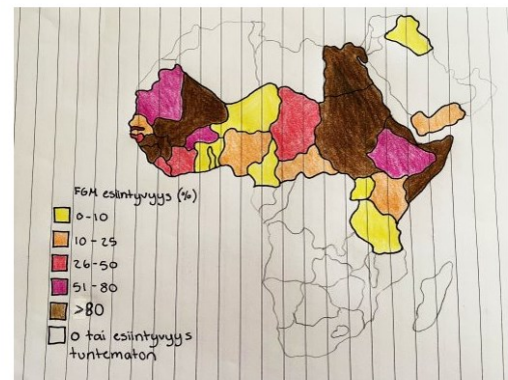

World Health Organization 2023
Kuva: Muunneltu lähteestä Koukkula, M. & Klemetti, R. 2021

Alueet

- Maailmassa 200 milj. ympärileikkauksen läpikäynyttä
→ Suomessa 10 000
→ Suomessa uhan alla 650 – 3080
- Yleisimpiä alueita Afrikan länsi-, itä- ja koillisalueet sekä Lähi-itä ja Aasia

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019
Kuva: Muunneltu lähteestä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023

Syyt

- Mikään uskonto ei varsinaisesti vaadi ympärileikkausta. Virheellinen uskonnon tulkinta ja eri uskomukset ylläpitävät perinnettä.
- Kulttuurin jatkuvuutta pidetään tärkeänä
- Tiedon puute - ei tiedetä todellisista haitoista
- Yhteenkuuluvuuden tunne
- Taloudelliset syyt – nainen on arvokas ja naimakelpoinen
- Uskomukset – puhtaus, parantaa seksielämää, hillitsee yliseksuaalisuutta
- Kauneusihanne

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023

Haitat ja seuraukset

Välittömät:

- Kipu
- Verenvuoto
- Infektiot (mm. HIV, B- ja C-hepatiitti, sepsis)
- Kuume
- Turvotus
- Virtsaamisongelmat
- Sokki
- Kuolema
- Luumurtumat ja jäsenten sijoiltaanmenot kiinnipidosta

Pitkäaikaiset:

- Genitaalialueen infektiot (mm. bakteerivaginoosi, VTI)
- Virtsanpidätysongelmat
- Kystat, hermokasvaimet, märkäpesäkkeet, fistelit
- Kuukautisvuodon kerääntyminen emättimeen
- Seksuaalivaikeudet
- Synnytyskomplikaatiot
- Psyk. traumat

Sosiaali- ja terveysministeriö 2021, 42–43
World Health Organization 2023

Lainsäädäntö Suomessa

- Lainsäädäntö koskee Suomen kansalaisia sekä pysyvästi Suomessa asuvia ulkomaalaisia
- Suomessa rikos! Pidetään pahoinpitelynä / törkeänä pahoinpitelynä, max. 10 v. vankeutta
- Laiton, vaikka toimenpide toteutettaisiin ulkomailla, minkä lainsäädännön mukaan ympärileikkaus on laillinen
- Koskee myös henkilöitä, jotka auttavat mahdollistamaan toimenpiteen suorittamisen

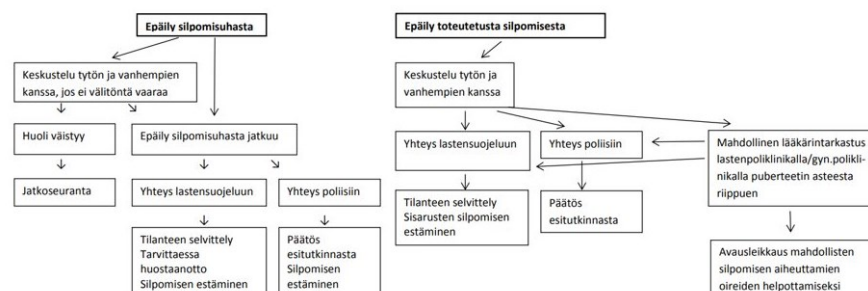
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023

Epäily terveydenhuollossa

- Vanhemmat ovat lähtöisin maasta, jossa perinnettä esiintyy
- Perhe tuo ilmi kokevansa ympärileikkauksen tärkeäksi
- Neuvola tai kouluterveydenhuollon käyntejä on jäänyt tekemättä tai seuranta ollut puutteellista
- Perhe matkustaa maahan, jossa ympärileikkaukset ovat yleisiä
- Lapsi kertoo häntä varten tulevista juhlista
- Lapsen käytös, poissaolot koulusta
- Lapsi tai hänen läheinen ilmaisee huolen

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019

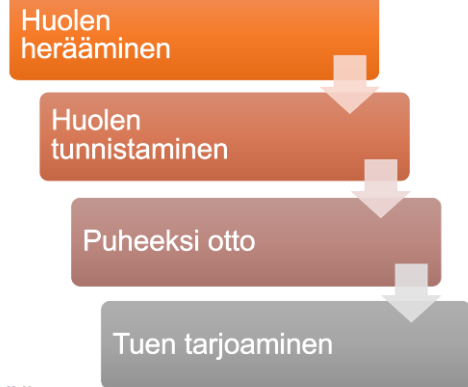
Toimenpiteet

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019

Kun huoli herää

- Kysytään ympärileikkauksesta rutiininomaisesti
- Yli 10-vuotiaan kanssa voi puhua kehitystasosta riippuen kahden kesken
- Puhutaan työntekijän heränneestä huolesta, ei asiakkaan ongelmasta
- Kerrotaan, että ympärileikkaus on Suomessa rikos!
- Puhutaan sillä termillä, mitä perhe käyttää
- Kerrotaan riskeistä ja harhaluuloista

Puheeksi otto

- Tärkeää kysyä asiasta suoraan sekä tarjota apua
- Luottamuksellinen suhde asiakkaan kanssa tärkeää, jossa asiakas kokee turvalliseksi aiheesta keskustelun
- Puheeksi otossa hyvä olla naistulkki
- Mahdollisuuksien mukaan kulttuuritulkki, jolla on samanlainen kulttuuritausta asiakkaan kanssa ja näin tulkki osaa puhua aiheesta kulttuurisensitiivisesti

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2023
Sosiaali- ja terveysministeriö 2021

Kysymyksiä perheelle

- Miten kulttuurissasi suhtaudutaan tyttöjen ympärileikkaukseen?
- Miten perheessäsi ajatellaan ympärileikkauksen perinteestä?
- Tiedätkö, mitä terveysongelmia toimenpiteeseen liittyy?
- Kuinka aiot itse toimia tyttäresi kohdalla?
- Tiesitkö, että ympärileikkaus on Suomessa kiellettyä?
- Tiesitkö, ettei toimenpide takaa neitsyyttä?

Kirjaaminen

Onko ympärileikattu vai ei

Missä ja milloin tapahtunut, millaisissa olosuhteissa tapahtunut

Onko perheenjäseniä ympärileikattu

Ketä keskustelun aikana oli paikalla

Tulkki

Ihmisoikeusliitto 2014

Lähteet

World Health Organization. 2023. Female genital mutilation. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation>. 11.3.2023

Koukkula, M & Klemetti, R. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2021. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen (FGM) estämisen toimintamalli. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162904/STM_2021_16_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Uusi toimintaohjelma estämään tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista. <https://stm.fi/-/uusi-toimintaohjelma-estamaan-tyttöjen-ja-naisten-sukuelinten-silpomista>. 12.3.2023

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2021. Toimintaohjelma. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen (FGM) ehkäisy. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162904/STM_2021_16_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 26.8.2023.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Arviointilomake silpomisuhan selvittämiseen. https://thl.fi/documents/920447/4576122/Lomake_uhan_arviointiin.pdf/ed529478-7af7-4b2f-806e-6c6c75acf134

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2023. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen eli ympärileikkaus. https://thl.fi/documents/920447/4576122/TT_Silpominen_2019_2versio_pdf/d88c43fd-e835-12b8-3d1f-245b96c0fb30?t=1579509924273

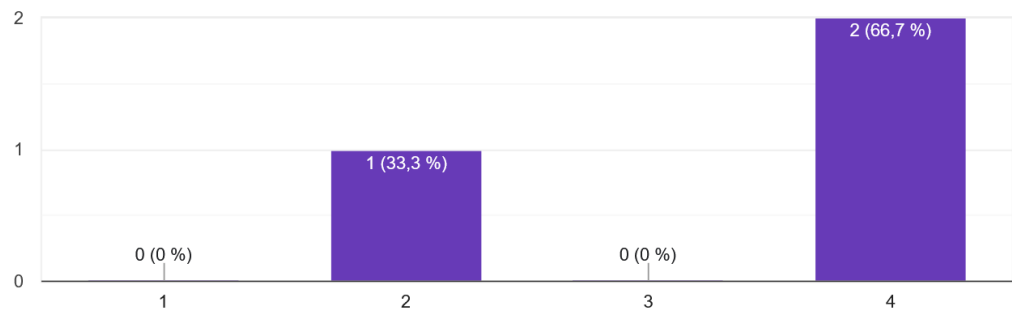
Ihmisoikeusliitto. 2014. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaukset Suomessa, asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveyshuollon henkilöstölle. taitto.indd@ihmisoikeusliitto.fi

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Arviointilomake silpomisuhan selvittämiseen. https://thl.fi/documents/920447/4576122/Lomake_uhan_arviointiin.pdf/ed529478-7af7-4b2f-806e-6c6c75acf134

Sain uutta tietoa esityksestä

 Kopioi

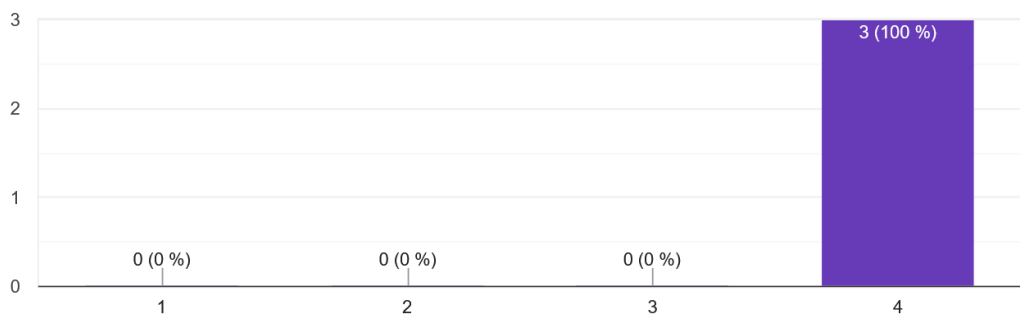
3 vastausta

Esitys oli selkeä

 Kopioi

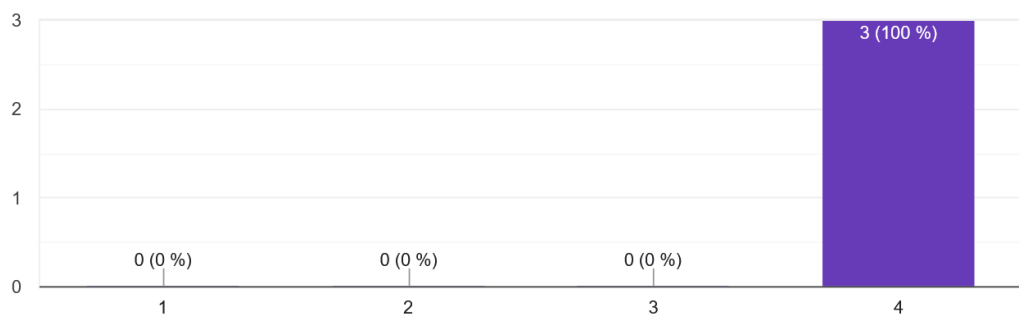
3 vastausta

Esityksen aihe oli ajankohtainen

 Kopioi

3 vastausta

Vapaa sana esityksestä :) Mikä oli hyvää, mitä jäit kaipaamaan?

3 vastausta

Esityksessä mielestäni riittävät, oleelliset tiedot, kiitos!

Esitys oli visuaalisesti mukava, ei liikaa ängetty kaikkea visuaalista.

Erittäin hyvä ja napakka esitys